

na ez elismerő véleményünkön, lévén e kötet nagy figyelmet és méltánylást érdemlő vállalkozás. S noha nincs abszolút értelmű kritikusi objektivitás (mindünk a maga ízléséhez, eszményeihez közel álló műveket preferálja önkéntelenül is), illő fölemlíteniünk végezetül azon tanulmányokat, amelyek *nekünk* a legtöbbet nyújtották. Közéjük tartozik Kereskényi Sándor elemzése Németh László küldetéstudatáról, Gaal György

Kristóf-analízise, Cseke Péter írása az *Erdélyi Helikon* és a népiség kapcsolatáról, Lázok János elmefuttatása Sütő András drámáiról s J. Nagy Mária Vajda lírájának főneveit (és stílusalakító erejüket) rendkívüli elmélyüléssel vizsgáló okfejtése. S készséggel megengedjük: egy másik bírálat tán az általunk most ki nem emelt értekezéseket becsülné a legtöbbre.

Lőrinczy Huba

Csapodi Csaba: A budai királyi palotában 1868-ban talált kódexek és nyomtatott könyvek. Bp., 1984. MTA Könyvtára 1121. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei. Új sorozat 15.)

Mátyás király könyvtárának híre bővületben tartotta az utókort. Luigi Marsigli olasz hadmérnök is a Corvina könyvtárat kereste a budai palotában 1686-ban. „Fájdalommal eltelve a látványon, szétnéztem a szomszédos kamrában, mert el nem képzelhettem, hogy ami a szemem előtt volt, legyen az egykor híres könyvtár maradáka. Bármily gondosan kutattam át a palota többi helyiségét, mégsem találtam más könyvek nyomát, úgy hogy végre azt kellett következtetnem, hogy ez képezte a könyvtár állományát, amelyet az ostrom kezdetén idehoztak, hogy a tűz ellen megvédjék.” (5.)

A Budáról 1686-ban elvitt könyvanyagról Marsigli jegyzéket készített. 320 kötetet regisztráltak, ebből 126-ról megjegyezték, hogy kódex, 174 db nyomtatott könyv volt, 20 tételről nem adtak semmiféle meghatározást. Julius Pflugk ezt a jegyzéket közreadta a Corvina könyvtárról írt munkájában 1888-ban. Csapodi Csaba ennek az ún. Pflugk jegyzéknek az alapján a Corvina könyvtár állományával kapcsolatos kutatásai során bebizonyította, hogy a Budáról 1686-ban elvitt könyvanyag nem tartozott Mátyás király könyvtárának állományába.

Jogosan vetődött fel a kérdés, milyen könyvanyag volt akkor Budán 1686-ban? A fenti jegyzék alapján Csapodi Csabának sikerült 1969-ben azonosítania a bécsi Nemzeti Könyvtár kódex és ősnymotványgyűjteményében 73 kódexet és 12 ősnymotványt. Kiadványának első fejezetében ezeknek az azonosított kódexeknek és ősnymotványoknak a leírását adja, jelzetekkel, a bejegyzésekkel és a magyarországi vonatkozások ismertetésével. A teljes anyag áttekinthetőségét

azzal teszi lehetővé, hogy a Pflugk jegyzék alapján felsorolja azokat a kódexeket és ősnymotványokat is, amelyeket az elégtelen adatok miatt nem lehetett azonosítani, 1686-ban azonban nem minden budai könyv került Bécsbe. 26 kötet (kódex és ősnymotvány vegyesen) részben magyarországi, részben más külföldi könyvtárakba került a visszavétel után. Ezek pontos leírása és őrzési helyének regisztrálása teszi teljessé a Budán 1686-ban talált könyvanyag számbavételét.

A budai könyvanyag eredetéről a lehetséges megoldásokat a második fejezetben tárgyalja a szerző. Egykorú tudósítások és bizonyítékok alapján újból megvizsgálta, hogy nem valószínű-e a Corvina könyvtárba való tartozás. A XVI. és XVII. századi ismereteink közti ellentmondások csak úgy oldhatók fel, ha két különböző könyvanyagra vonatkoztatjuk őket. Ennek legfőbb bizonyítéka a fennmaradt hiteles korvinák és a Budáról elvitt könyvek tartalmi összevetése. A két gyűjtemény eltérő összetételű. A Corvina könyvtárban 32,3% a budai könyvanyagban 63,9% az egyházi irodalom aránya, a világi tudománysszakok a korvinák között 67,6%, a Budán talált könyvek között 36,1%. Így a budai anyag eredetére a következő feltevések jöhetnek számításba:

- 1541 után Budára összehordott könyvanyag a már török fennhatóságú területekről
- egy budai kolostor könyvtárának maradáka
- a nagyszámú (10%) esztergomi vonatkozású könyv miatt az esztergomi káptalan középkori könyvtárának maradványa

d) a királyi kápolna papságának könyvtára

Az első két megoldásnak tényszerű ellenvetései vannak: a nyomtatott könyvek kiadási éveitől nem jöhetett létre a gyűjtemény 1541 után. A tartalmi vizsgálat kizárja a kolostori könyvtárat. A budai könyvanyag eredetének a kutatása magával hozta az esztergomi könyvek Bécsbe kerülésének a problémáját is:

1. Esztergomból a már megszállt Budán keresztül kerültek kódexek, ősnymtatványok Bécsbe. (Esztergom csak 1543-ban esett el!)

2. Az esztergomi egyház könyvtárába (helyileg Nagyszombatban!) közvetlenül és közvetve Budáról is kerültek kódexek, ősnymtatványok 1543 után.

3. Buda visszavételekor az ott maradt könyvek közül további esztergomi vonatkozású kódexek más városokba is elkerültek. (Kassa, Bologna)

A fentiekhez hozzátehetjük még azt a tényt is, hogy Esztergomot 1594-ben megkísérelték visszafoglalni. Az ekkori átmenetileg sikeres ostromkor még találtak Esztergomban kódexeket, ezek közül az ún. Pálóczy missale ma az OSZK Clmae 359 jelzetű kódexe, Beatrix királyné óraskönyve Melkben van, egy dekretális az ÖNB-ben található ugyan Cod. Lat. 5121 jelzettel, de előbb, 1665-ben került az ambrasi Habsburg könyvtárból a Hofbibliothekbe. A fentiek figyelembevételére megingatja azt az elképzelést, hogy a Budán talált könyvanyag az esztergomi káptalan középkori könyvtárának szerves része lenne. Az esztergomi eredetű kódexek nem intézményesen, hanem egyedi úton juthattak Budára 1541 előtt.

Végleges megoldást a káptalani könyvtárak anyagával való összehasonlítás sem hozott. Bár ebben az esetben a könyvjegyzékek mind a XV. század közepe tájáról valók, tehát kb. 100 évvel korábbiak, mint a budai könyvanyag. Ezért is állhat közelebb tartalmi összetételében a pozsonyi Kristus Teste confraternitas könyvtárának 1501-ben rögzített állományához. A részletes tartalmi elemzés alapján egészen bizonyos, hogy egyházi gyűjtemény volt. Feltűnően kevés a humanista irodalom, kiugróan nagy a kánonjogi könyvek aránya, hiányoznak a világi hívők számára összeállított vallásos szövegek, nagyobb számmal találhatóak viszont a postilla kötetek, szentírásmagyarázatok. Csapodi Csaba a királyi kápolnában látja azt az intézményt, ahol elképzelhető ez a könyvanyag, mint egy művelt pápi középréteg műveltségének bázisa. Eredményeit hangsúlyozottan munkahipotézisnek tartja, amelyek azonban kiindulópontjai lehetnek a további kutatásoknak, „adalék a XV–XVI. századi magyarországi szellemi élet, könyvkultúra közelebbi megismeréséhez.” (57.) Kutatásai nyomán azonban kézbevehetünk 73 kódexet, amelyek a középkori magyarországi értelmiség szakmai és műveltségi színvonalának konkrét bizonyítékai.

Oláh Miklós Mátyás király könyvtárával kapcsolatban írta: „Volt ezen kívül még két egyéb könyvtár is másutt a fellegvárban, bár az előbbieknél csekélyebb jelentőségűek. Mindezeket a török, ... miután Budát a következő szept. 8-án elfoglalta, részint szétszaggatta, részint miután más célokra az ezüstöt letépte, széthajigálta.” (Oláh Miklós: Hungaria. In: Janus Pannonius. Magyarországi humanisták. Bp., 1982. 1056.) Ezek a humanista műveltségeszményt csak áttételesen, másodlagosan érintő könyvek-nem kevesebbet tettek lehetővé, mint a középkori magyarországi irodalom művelését, az államigazgatás, az egyház-kormányzat tudományosan is megalapozott működését, az iskolák megszervezését és hatékony tevékenységét, amelyek egyikében Oláh Miklós is tanult. Hungaria-jának előszavában mindekről önkéntelenül is vallott:

„Nézd el kérélek, hogyha találsz földrajzi hibákat, / hisz geta partoktól messzire ring a hajóm; / majd a hazámban, a házamban, kedves kikötőmben / sorra kivizsgálom minden adat hitelét.” (Uo. 334.)

Azokra a Budán maradt könyvekre gondolt, amelyekről Csapodi Csaba jogosan állapította meg: „A Corvina – eredetiben főnmaradt, vagy adatokból ismert – állománya mellett a második legnagyobb középkori magyar könyvtárról van szó, amelyet közelebbről meg tudunk ismerni.” (59.)

Körmendy Kinga

Balassa Bálintnak és Rimai Jánosnak istenes-énekei. Kolozsvár 1701. Hasonmás kiadás. A kisorsító tanulmányt Szabó Géza írta. Bp. 1983. Helikon K. 312 l.

Az utóbbi években megnövekedett a nagyközönségnek szánt régi magyar szövegkiadványok száma. Ez a tény valamennyire enyhít azon a kedvezőtlen helyzeten, amely az Akadémia Kiadó és Nyomda szűkülő kapacitása miatt keletkezett. Sajnos, nem mindig a filológusok döntenek el, hogy mit adjanak ki a kiadók. Egy Balassi-vagy Rimay-kutató (nyilván maga Szabó Géza is) a sok kiadás közül egy olyat választott volna, amelynek szövege forrásértékű. Tótfalusi Kis Miklós ezzel szemben „az előző kolozsvári könyvnyomtató, Veresegyházi Szentyel István idejében megjelent kötetet másolta le, s különösebb egyéni hozzáadást nem is találunk a különben nagyon szép kis kötetben.”